

עונש המוה

מאת משה ארד - מוסמך לקרימינולוגיה באוניברסיטת
הל-אביב

בעיית המוה

גזר דין מוה, הוא העונש שהדיעוה חלוקת עליו מן המאה ה-19 ועד עתה.

בתורה נשד⁽²⁾ מוטל עונש המוה על העכירות כדלקמן:

- (א) רצה (שמוה כא, 12).
- (ב) שוכב עם בהמה (שמות כב, 19).
- (ג) עבודת אלילים (שמות כב, 20).
- (ד) ניאוף (ויקרא כ, 10).
- (ה) ביאה בגד חוקי הטבע וכן איסורי האינססט (ויקרא כ, 13).
- (ו) גידוף שם ה' בפרהסיא (ויקרא כד, 10).
- (ז) חילול ופגיעה בהורים (ויקרא כ, 9).

* חוספנה

הפטוקים הם:

- (2) - "מות ימות הרוצח" (10, 17, 16, 35)
- "כי יכה נפש אדם באדם מוה יומת"
- ומכה אביו ואמו מות יומת 15: 21
- וגונב איש ומכרו מות יומת 16, 21
- ומקלל אביו ואמו מות יומת 17, 21
- כל שוכב עם בהמה מות יומת 15, 20
- 18, 22
- כל העושה מלאכה (ביום השבת) מוה יומת 15, 35
- אשר יתן מזרעו למולך מוה יומת 2, 10
- אשר יקלל את אביו... מוה יומת 9, 20
- מוה יומת הנואף והנואפה 10, 20
- אשר יקלל (שכ ה') מוה יומת 4, 20
- "כאזרה בנקבו שכ יומת" 16, 24

התורה גדרה גדרות, תחמה תחומים וחייבה על הנ"ל מיתת בית-דין. הרמב"ם בנזיקין, הלכות רוצח ושמירת הנפש (ז) מתיחס לעונש המות הנגזר על הרוצח.

רצח דינו מיתה. רצח בזדון ובפני עדים, גרר מיתה בסייף, שנאמר, "נקם היקום" "ואין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים" שנאמר "ולא תחניפו את הארץ... וגו' כי הדם הוא יחניף את הארץ".

את עונש המות, יש לבצע ואין להמירו בעונש כספני. "מוזהרין בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח. ואפילו נתן כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל הדם לפטרו. שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם, אלא קנין הקדוש כרוך הוא, שנאמר "ולא תקחו כופר לנפש רוצח" (הרמב"ם).

דיני התורה מבדילים בין עונש מות בידי בית דין לבין כרה, שהוא עונש מות בידי שמיים.

העניין לציין, כי אין בית דין יכול להטיל עונש מות אלא אם כן בוצע המוות (- הרצח) ע"י הרוצח עצמו, ולא ע"י שולחו.

כותב על-כך - רבינו משה בן מימון: "כל ההורג את חברו בידו, נגזר שהיכהו בסייף או באבן הממיתה או שחנקו עד שמה, או ששרפו כאש, גואל והרגו, מכל מקום, הוא בעצמו, הרי זה נהרג בבית הדין. אבל השוכר הורג להרוג וגו'... שופך דמים הוא ועוון הריגה בידו וחייב מיתה בידי שמיים ואין בהם מיתת בית דין". הגבלה זו, שאין גזר דין מות על רוצח, אלא אם כן רצח במו ידיו, אומרת. לדעתי, דרשני.

נזהרו חכמים, עד מאוד, לחפש דרכי צמצום, ככל האפשר, לכל יוצאו אנשים למוות בידי אדם.

וראות החלטית במקרים של מעשי שליח אינה יכולה להיות, ולכן אומרים חכמים, מוטב שיענש בכל חומרת הדין, אך להוציא עונש מוות, מעדיפים הם להשאיר את חייו בידי שמיים.

הכלל של "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים כל העולם כולו" (שם, הרמב"ם, סעיף טז), הינו אבן פינה בכל חשיבתם של חכמים היונקת מתורה פשה. שיקולי בית דין הם שיקולי אדם, ומשום כך, אינם אלא מסקנה מכלל הסתברות ולכן מצווה לנהוג כמשנה זהירוה.

הרמב"ם - הלכות רוצח ושמירת הנפש

פרק א' (א', ד' - ז')

פרק ב' (א' - ד')

פרק ג' (א' - ז')

כאשר בוצע הרצח ובמו ידיו של הרוצח, מחובתם של הדיונים לחקור היטב ולקבל עדות ראיה במש, משני אנשיב לפחות. "על פי שנים עדים או שלושה עדים יומת המה, ולא יומת על פי עד אחד" (4) (דברים יז). יש לנהוג במשנה זהירות, כי שמא ירצה האחד להעלות עלילות דברים על רעהו ולהפלילו בפלילים.

ולא עוד, אין מיתת בית דין, בלי התראה קודמת של העדים. חובה על העדים להתרות ברצח ולהזהירו שאם יהרוג את חבירו דינו מיתה והרוצח צריך להשיב לעדיכ, כי אף-על-פי-כן הוא נוטל על עצמו את עונש המוות שייועד לו, אך אם שתק הרוצח ולא השיב לעדים, אינו חייב ביתה בידי בית דין (5) (סנהדרין- עב').

הרוצחים הפסורים בעונש ביתה נאכרים בבית האסורים (6) (סנהדרין דף פא עמוד א) "ההורג נפשות שלא בעדיכ מכניסים אותו לכיפה ומאכילים אותו לחם צר ומים לחץ".

הרמב"ם אומר, שחייב ביה דין, אב אינו מעניש אותם בעונש מוות: "לאוסרם במצור ובמצוק שנים רבות, ולצערם בכל מתי צער, כדי להפחיד ולאיים על שאר הרשעים, שלא יהיה דבר להם לפוקה ולבכשול".

(הלכות רוצה ב, ד') ובמקום סמוך (8) (שב, ד, ח) הוא מוסיף: "כל אלה הרצחנים כונסים אותם לכיפה ומאכילים אותם לחם צר ומים להץ".

עיון בדברי הזהר הקדוש, יסייע לנו להבין חפיסתם הנשגבה של חז"ל. הזהר מדגיש שהנשמה היא חלק אלה כמעל, דוא עצם האדם, בעור שהגוף אינו אלא הלבוש החיצוני (9).

רבי משה די-ליאון, מציון ב"ספר הנפש והחכמה" (10) כי הנשמה היא "עצב מציאות חויתה של האלוקים. מכאן ששורש ההוויה האנושית הייחודית, נעוצה באלוקה, והכנן אין רשות בידי אדם לפגוע וליטול חיי זולתו, אלא במקרים המצומצמים אותם הזכירה תורה".

-
- (4) דברים יז.
  - (5) סנהדרין דף פא עמוד ב'.
  - (6) סנהדרין דף פא עמ' א.
  - (7) הלכות רוצה, ב' ד'.
  - (8) ד, שם, יד', ח'.
  - (9) הזהר, חלק ג', קע"ד עמוד ה'.
  - (10) רבי משה די-ליאון. "ספר הנפש והחכמה" חלק ב', גליון ג', דף עב' א.

קטילת חיים, שלא במסגרת המצומצמת הנ"ל, היא כאילו
פגיעה באלוקים ותכרך שמו.

אף כי רוח החיים, הנשמה, נמשלה ע"י "הזוהר" הקדוש, להווייה
האלוקית, הרי גם הגוף, אפוף קדושה, מעצם היוויו משכן הנשמה, ומכאן
שכל פגיעה בו, מחוץ לנזכר לעיל, אף היא אסורה.

רשותו של האדם מצומצמת, לא רק כלפי נפש זולתו, אלא גם כלפי
גופו ונפשו שלו עצמו. "אין לאדם רשות לאכזר עצמו לדעת ואף לא
לחבול בעצמו, מפני שחייו וגופו הם קנינו של הקב"ה" כך כותב⁽¹⁾ בעל
ה"תניא" מר"ן ורב"ן שניאר זלמן, בשולחן הערוך שהוא כתב. בהלכות
נזקי הגוף.

מענין הדיון שהיה בין חז"ל, בענין גזר דין מוות. חילופי ההש-
קפות הובאו במשנה במכנה בכזה ד', הויכוח התנהל כשגזר דין מוות,
בנו לא היה כסמכותם של בחי הדין היהודיים, כי 40 שנה לפני החורבן
דשני, נטלו הרומאים סמכות זו מהם.

כראש המשנה כהוב "סנהדרין ההורגה פעם בשבע שנים נקראת
חובלנית" רבו אלעזר בן עזריה תיקן את המימרה וטען שסנהדרין תיקרא
חובלנית אף אם הוציאה גזר דין מוות אחת לשבעים שנה... יש בדבריו
השקפה אידיאלית שאינה בה מציאות. בכ"ז נקל לראות, כי גישתם של
חכמים, היתה לעשות כל מאמץ שכלי אפשרי, כדי למצוא צד זכות על
הנאשם, למען לא יוטל עליו עונש מוות.

קשה היה לחכמים להסכים עם עונש המוות, ולכן נטלו על עצמם את
האשמה - לאמור, תלו את הקולות על צואר השופטים. שלא מצאו צידוק
לפסוק את העבריים מגזר הדין הקאפיטלי.

רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים "אילו היינו בסנהדרין, לא נהרג
אדם מעולם". הם ניסו להעביר את עקרון האהבה, החסד והחמלה לתחום
המשפט. אך חזרו בהם. רבן שמעון בן גמליאל, נשיא ישראל, החזירם
לסדר הדעה "אף הן מרבין שופכי דמים בישראל", הוא התנגד לגישתם
זו של רבי טרפון ורבי עקיבא. כי אי בהן העונש לפושע, היה גורר
הפקיה דב. נסי והיה מרבה שפיכת דמים.

⁽¹⁾ שילחן ערוך של התניא - הלכות נזקי הגוף, סעיף ד'.

מחויבי מיתה, אסור לדעת חכמים, שלא למוסרם לידי בית דין. אסור לחפות עליהם! על זה אמרו במשנה אבות⁽¹²⁾ "דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה, שלא נמסרו לבית דין". רבי עקיבא חזר בו וקבע "אין מרחמים בדין"⁽¹³⁾ (משנה - כתובות פ"ד). רבי עקיבא, זה שהכריז על אהבת הריע ככלל הגדול במוסר היהדות, הברדיל, בין מוסר לבין משפט והכריז את מידת הרחמים כחיוב גדול במוסר הפרטי, אך לא יכירנה מקומה בצדק המשפטי המשלים את מרותו על הציבור בכוח חיצוני.

במדרש, בראשית רבה (לד) מבהיר רבי עקיבא מדוע יש למעט ככל האפשר בהוצאות להורג. הרים רבי עקיבא את קדושת חיי האדם למדרגה העליונה של קדושה אלוקיה, מהיות חיי האדם חלק אלוקי ממעל וקיצוץ בפחיל חייו של האדם כמזה כמיעוט חלק מהשכינה בעולם. הוא אמר: "כל מי ששופך דמים, מעלים עליו כאילו הוא ממעט את הדמות... ונו" כי בצלם אלוקים עשה את האדם".

חיי אדם, ערך עליון להם, בעיני חכמינו ז"ל. תורת ישראל ייחדה להם מקום על. רב המרחק בין גישת חז"ל לבין זו של העמים שסבבו עד תחילתה של המאה ה-19, לאמור, במשך 3000 שנה מאז מתן תורה, עדיין העולם נהג בחיי אדם, כבחיים שערכם מועט ביותר. בעוד, שלפי חוקי ישראל כמעט שלא הוציאו בתי הדין אדם להורג. הנבבלות שהטילה התורה ובנוסף להם סייגי חכמים, מנעו את ההוצאה להורג, וביטלו למעשה את עונש המוות אם כי נותר להלכה. חכמים דגלו, בהתאם להשקפתם האידאולוגית, בהחדרת האלמנט של אהבת הכריות והחמלה במשפט הפלילי. יש, אמנם. להעניש את החוטא, כדי להגן על החברה אך יש להתרחק מרגש האכזריות.

חכמים ראו בעבריינות פועל יוצא ממחלת נפש, ולכן ציוו להתנהג כלפי הללו ברוח ההבנה והאהבה.

(12) משנה אבות, פרק ד'.

(13) משנה כתובות פ"ד.

גישת הכנסיה

בין אנשי הכנסיה, הדיעות על עונש המוות מקוטבות.

פאולוס הקדוש הינו בעד עונש המוות. לדעתו, יש להסילו על הזכאים לו כי מטרת החוק היא להעניש את העוברים עליו. לדידו, המחוקק צריך לנקום את נקמתו של האלוהים נגד העושים את הרע.

בימי הכיניים, הכנסיה ניסתה שלא לפסוק בעצמה גזרי דין מוות, על עבריינים, והעבירה מקרים אלו, של מחוייבי עונש מוות. לבתי הדין האזרחיים. אם היו העבירות נגד הדת, הרי כתי הדין הכנסייתי לא נפקדו וגזרו דיני מיתה, כדי לגאול את נשמתו של החוטא.

תומס הקדוש, חייב את עונש המוות בצורה קסגורית. לדעתו, ישנם אנשים חטרי תקנה ומסוכנים, שהדרך היחידה להתגונן בפניהם היא רק באמצעות עונש המוות.

במדינת האפיפיור, היה עונש המוות בתוקף וההוצאות להורג היו מעשה שכיח ביותר.

יתכן שהגישה החיובית לעונש המוות, בין אנשי הכמורה, נבעה מההשקפה שהעונש כשלעצמו הינו מכפר (15). (כינור, ריצוי = Expiation). כדי שהעונש יכפר עליו להיות פרופורציונאלי לעבירה ולכן, אדם שרצח דינו מוות - כי רק המוות יוכל להיות עבירו כפרה. העונש הוא זה ש"מטהר" את נשמתו של העבריין ומכשיר אותה לעולם הבא.

בגישתם של אנשי הכנסיה חלה תמורה, ונשמעים קולות כמרים המתנגדים לעונש המוות.

סקירה היסטורית

בכל העולם, עד המחצית השנייה של המאה ה-18, היה עונש המוות חלק אינטגרלי של מערכת הענישה.

ההרג והטבח במלחמות, היו אף הם מן התופעות השכיחות ביותר. בניושים היו מלווים ב"נהרות דם". משפלו לעיר ולכדוה- היו כל תושבי העיר, מנער ועד זקן, טף וגשים נרצחים לפי חרב.

הרומאים, נהגו לברור מכין הנידונים למוות אה היפים והחזקים, כדי לעשות מהם גלדיאטורים. מסופר שהקיסר קלודיוס הביא לרומא, למטרה זו, 19,000 אסירים. כולם מצאו את מותם בקרקסים⁽¹⁶⁾.

הדוקס מאלב (Albe) התפאר, כי בשולטו במדינות כנלוקס, העלה לגרדום 18660 איש⁽¹⁶⁾. באנגליה⁽¹⁷⁾, בתחילת המאה ה-15, ענשו במוות על 17 עבירות, אך מספר זה עלה ל-150 בשנת 1780⁽¹⁸⁾ ושוב ירד ל-17 ב-1839.

המוצאים להורג היו נחלים לעיני כל, בפומביות מקסימלית, למען יראו ויראו. היו טובלים את גויות הנדונים למוות בזפת ותולים אותם למען תחזה בהם עיני כל.

בתקופתו של הנרי השמיני (1491-1547) הועלו לגרדום 78,000 איש כולל חלק כשבע נשותיו.

בצרפת, אף בימיה האחרונים של המונרכיה, היו עדיין 115 פקודות בחוק הפלילי שחייבו בעונש רין מוות (גנבה, אף היא נכללה בתחום העבירות שיכלו להוביל לעמוד התליה. מצב דומד, לגבי גניבה, מצאנו גם באנגליה)⁽¹⁹⁾.

בשוויצריה⁽¹⁷⁾ בקנתונים של Zurich ו-Schwytz היו פני הדברים כדלקמן:

<u>המוצאות להורג</u>	<u>המאה</u>
572 איש	העש עשרה
336 איש	השבע עשרה
149 איש	השמונה עשרה

Graven; Revue de Criminologie, 1952 (16)

Sutherland & Cressey; "Principles de Criminologie", Ed. Cujas 1966, pp.278. (17)

לפי גירסה אחרת, צוינו 240 עבירות ולא 150 (עיין הפרקליט, כרך פ). (18)

דוד מרטוב, מעריב, 12.4.71. (19)

בעולם העתיק, בשבטים הפרימיטיביים, החיים והמוות, הינם בידי ראש השבט. יחסם אל המוות, מתבטא במנהגיהם כלפי אויביהם הנהרגים על ידיהם.

הריגתו של האויב, מחייבת לנהוג על פי מספר כללים (20) הנכללים במנהגי הטאבו (Tabou) והם:

(1) פיוסו של האויב ההרוג.

(2) הגבלות.

(3) מעשי כפרה וטהרה של ההורג.

(4) מעשי טקס.

פריזור, מתאר את שובם של בני טימור מהקרב כמנצחים וכותב: "בשעה כניסתם החגיגית של המנצחים מקריבים קרבנות כדי לפייס את נשמת האויבים, שאם לא כן פורענות עתידה להתרחש על ראש המנצחים... ונו" מבקשים מחילד... מקוננים על האויב המומת" הם היו אומרים לו: "אל יחר אפך בנו, על כי ראשך מונח עתה אצלנו... העלינו קרבן לפניך כדי להשיב חמתך... וכו" מדוע הייה אויב לנו? וכי לא מוטב היה לנו להיות ידידים?"

הוא המצב גם בכני פאלו בכני גאלא. בני דאואק היו משפיעים על הראש הכרות של אויביהם "אותות חיבה מופלגים ומדברים אליו בכניו הפינוק הענוגים ביותר המצויים בלשונם. נוחנים בפיו את מיטב מעדני שולחנם, בטעמים וסיגרים". באי טימור, מנהיג צבא היוצא למלחמה, אינו רשאי לשוב לביתו, עם תום הקרבנות. חובה עליו, כטרם ישוב אל אשתו ואל בניו, להתבודד כמשך חודשיים בסוכה אשר מחוץ למחנה.

בשבטים השונים, קיימים מנהגים למיניהם, אך שולזת בכולם ההיטהרות שלאחר כיצוע ההרג.

מעניין להשוות את המנהגים הנ"ל, לאלו שהיו מצויים ב"עמי התרבות" החל ביוון ורומא, וכלה כיורשי תרבויות אלו באירופה. הששים אלי קרב, עד כי חי אדם לא היו ולא כלום בעיניהם.

---

(20) פריזור, טוטם וטאבו, הוצאת דביר, עמ' נ.

כאמור, ער המחצית השניה של המאה ה-18, לא היה ערך מיוחד לחיי האדם, ורק מרומי העם ראו אה עצמם כאנשים ואת זולתם כחפץ העובר לסוחר. ערך עצמם קידש את האמצעים, אף של קטילת הזולת. עונש המוות, כשאר העונשים, מטרתו הייתה משולשת:

- (1) לנקום
- (2) להרתיע
- (3) לכפר.

לגורם השיקומי לא היה מקום. הם ראו בפשע פגיעה באלוקים או במלך. הפושע, א"כ, פגע בשלום המלך. העונש בא לנקום על כך. הצדק הפוליטי, המובע דרך הרשות השופטת, הינו בדרך כלל תרגיל בנקמנות. נקמתו של הצד המנצח על היריב המנוצח.

הנקמה היא תוצאה טבעית מהתנהגות טבע האדם (= Sir Stephen) העונש דרוש כדי להרתיע את העבריון לכל יחזור על פשעו, אך מענישים את העבריון... כדי שהחברה לא תחטא.

יוצאים מההנחה, כי העונש ימנע אנשים אחרים מלסטות מדרך הישר וזאת בהסתמך על ההיפותיזה ההדוניסטית. הטוענת כי בני האדם כתנהגים כך שתהיה אבלואציה תמידית של חענוגותיהם.

עשיית פומבי לעונש, תניע את הפושעים שבפוטנציה, לראות את חוסר הכדאיות של חיי הפשע והם, לפי הנחה זו, ימנעו מלחטוא.

רבים מחנגרים לתפיסה זו בטענה, כי מכפרם של ה"פסיכופאטים" (=סוציופאטים), חולי הנפש והלוקים במכנה אישיותם, הנמנים בין העכר-יונים אינו מועט ואלו כעושים את מעשי הפשע, אין העונש מהווה גורם מטריד עבורם. הוא לא יהווה עבורם בהסומו מפני ההידרדרות אל מעשי הפשע. בנוסף לכך, לפעמינו, העונש על הפשע, עושה את העבירה למושכת יותר (17, שם, עמ' 303 ואילך).

מספר ניכר של עבריונים, שתיארו את מצבם הנפשי לפני וכזמן שביצעו את הפשע, אינם מזכירים אה פחדם כהעונש הצפוי(16).

יתכן, ויש כהענשתו של העבריון גם כדי פיצוי לחברה השומרת על חבריה כדי להגדיל את הכדאיות של עשיית הישר.

הריבון העניש ועל ידי כך הוא מנע מצב בו כל אחד יקח את הדין לעצמו, שגרב לרבויו מעשי הפשע ומעשי הלינש (Lynch) הנגדיים.

(17א) 17, ש.כ. עמ' 303 ואילך.

עובדה זאת, כשלעצמה, חייבה את הריבון להעניש ולעיתים אף להחמיר בעונש, כדי להראות לכל, את האפקטיביות של שלטון הריבון.

החוקרים תומאס וסטינייצקי מצאו, כי אם חסר הבטחון שהחברה מגן על הפרט מפני פשע, יהיה הפרט נוטה לקחת את החוק לידיו. החוקרים הנ"ל, בדקו את תופעת הרצח בתוך קבוצות מהגרים בארצות הברית ובאירופה והם מצאו, כי המהגר חש את עצמו בכדידות חברתית, ללא גיבוי של חברה משלו. הוא חסר את הבטחון של האזרח בן הארץ, הסומך על הרשויות שתגנה עליו. המהגר, משום כך, נוטל את החוק לידיו, כי לא נותר לו לסמוך אלא על כוחו הפיזי בלבד (21).

העונש היווה גם גורם מזכך, מטהר ומכפר. האדם החוטא, כאמור, מונע בנשמתו, וכל עוד לא ירצה את העונש, לא תמצא היא מנוחה.

כמו כן, ראו כעבריינין, את הגורם המפריע ל"שלום המלך" או את "שלום החברה". המטרה היתה להסיר מכשול זה, וכל עוד לא נחשבו חיי אדם - או משום שהיוו את רכושו של הפיאודל, או משום היוותם מבוטלים בפני המטרה של קיום שלום המלך או שלום החברה - הרי הח-טיוו"פחרו" את הבעייה על עמוד התלייה.

אף בשנים מאוחרות יותר, הוסיף עונש המוות, להיות אבן פינה, למערכת הענישה.

החברה בחיפושיה אחר הגנת עצמה, לא בררה אמצעים. המטרה היתה להצביע ולהוכיח שהפשע אינו משתלם. היא גם פיתחה שנאה לעבריינין כדרך להגנה מפניו. כיבוד החוק נולד בעיקר מהאנטגוניזם המרוגש ביחס לאלו המפרים אותו. האנשים שונאים את הפושע ושנאה זאת מתבטאת במערכת הענישה.

טרד (Tarde) אף טען ברורות שהפשע יגבר, אם נפסיק לשנוא את העבריינין, ולכן השנאה לו היא אחת הדרכים המועילות למלחמה בו.

שנאת הפושע מובילה לסולידריות חברתית, כי היא מלכדת את החברה סביב הערכים שהפושע עובר עליהם (17ב).

ניצני ההתנגדות לעונש המוות הופיעו, כמוזכר לעיל, בשלהי המאה ה-18.

---

(21) בזק, "עבריינות וחברר", שם עמ' 27, 29, ספטמבר 1967.

(22) די, שם עמ' 307.

בקריה (Beccaria), בספרו הכפורסק (22) משנת 1764 יצא נגד עונש המוות.

בצעדו בעקבותיו של רוסו, ביסט הוא את "החוזה הסוציאלי" (Contrat Social) על הויתור מרצון של חלק מחרות הפרט לטובתו של הריבון, למען תוגן עצמאותו מפגיעות הזולה. בקריה הדגיש כי האינדיבידואל, אינו מוכן לוותר אלא על מיעוט מעצמאותו ומחירוהו.

לא יתכן שהפרט יסכים לויתור על הזכות שיש לו על חייו. ומוסיף בקריה לטעון. אך אם הפרט היה עושה זאת וכויתר על זכותו הבלעדית על חייו, בכל זאת, ויתור זה לא היה תופס. כי אין לפרט זכות על נטילה חייו שלו. (לשום אדם, אין זכות לגזור על עצמו דין מוות).

עונש המוות, לרירו של בקריה, יותר אך ורק במקרה הקיצוני, של הצלה החברה.

למחפשים את התועלתנות בשיטת הענישה, מודיע בקריה, שאין להם לצפות שעונש המוות יהווה גורם ברתיע. (מן הידועה הוא, שבאותן ככרות בהן היו מוציאים להורג על כייסות וכד' היו מקרי הכייסות המתרחשים בד בבד, מגיעים לממדים של שיא). בקריה כציע להביר את עונש המוות בעונש של עבדות ואז תימצא החברה הגנה מחר גיסא והרתעה אפקטיבית יותר מאידך גיסא.

עונש המוות הוא עונש אכזרי וכזיק שאינו בא לתקן. בקריה מזהיר, שאין להגן על החברה באמצעים של טירור. לרעתו, ככל שהעונשים כבדים יותר, אכזריים יותר, נפש האדם מתרגלה להם ונעשית עצמה אכזרית. ומכאן שלא חיוושע החברה מעונשים כאלו.

וולטר (Voltaire) (23), המשורר והוגה הדיעות הצרפתי, בדונו בשנת 1777 על תורהו של בקריה, מקבל את ההצעה להמיר את עונש המוות בעבדות, שהיא הוכאנית יותר, אך יחד עם זאת, מוסיף וולטר וכוחב, כי אין ליטול כהריבון את הזכות לגזור עונש מוות לאותם פושעים המאיימים על שלום הרוב.

---

(22) Beccaria: "Traité des delits et des peines" (1764)

(23) Voltaire, "Prix de justice et de l'humanité". Gazette de Berne, 1777.

ויקטור הוגו, למרטין, סוד (V. Hugo; Lamartine, Saud)
 המורים מפני ההוצאות להורג. עונש המוות הוא העונש היחיד שאין שום
 דרך לחקנו, במקרה של עיוותי דין. בכל מערכת משפט, ותהא זאת הטובה
 ביותר, קיימים עיוותי דין עקב טעות. על הדם הנקי שנשפך אין מחילה.

בעצם הזכות, שנוטל הריבון לעצמו, בהוציאו להורג את העברייני
 הוא יוצר את המחסום מפני ההחלוח המוסרית, בפני העברייני. ההוצאה
 להורג ברמתה המוסרית, נמוכה ממעשה העברייני עצמו.

ויקטור הוגו, ראה בהוצאה להורג, ביטוי של שנאה, של רודנות,
 של חוסר הבנה לנפש האדם ושל אי-צדק.

הזעקה להתעוררות עשתה את שלה. ביטול עונש המוות בארצות
 שניה החל תופס אה מקומו. בקונסטיטוציה הצרפתית מהרביעה לנובמבר
 1848. בוטל עונש המוות. בעקבותיהם של הצרפתים צעדו השוויצרים,
 בספי נסיכויות בגרמניה וחלק מהארצות באמריקה הלטינית. מאוחר יותר
 העסיפו כדלקמן:

<u>השנה</u>	<u>הארץ</u>
1882	יוון
1864	רומניה
1870	בנלוקס
1890	ברזיל
1902	נורבגיה

במחצית השניה של המאה ה-19, התאמצה הקריסטולוגיה להפוך
 לדוע פוזיטיבי. המטרה חזרה להיות הגנת החברה מעל הכל. החלו להילחם
 נפשע למען החברה. חזרו לראות בעברייני כאויבה של החברה בהיותו
 הזרם ומהרסה.

האסכולה האיטלקיה, בראשותו של לומברוזו, מצאה בעברייני חויס
 נפולוניים, השונים מאלו של ה"אדם הישר".

לומברוזו וחבריו ניסו לברר מדוע עובר העברייני על חוקי החברה.
 לומברוזו, דיבר, על "העברייני מלידה", שהינו גרסיה אטביסטית של
 "אדם הקדמון, בהיותו כזה. אין לראותו כנמנה על ההומי ספיינס
 (Homo Sapiens), אלא לראותו כמשתייך לגזע שונה.

לומברוזו, גרופלו ופרי (Lombroso, Garofalo, Ferri)
טענו, כי חובה להרחיק מהחברה את הורסיה. הפושעים, הינם חסרי תקנה,
מהיות מסענם הביולוגי (הפיזיולוגי והגנטי) בעוכריהם. פרי, הרחיק לכה
והציע להוציא להורג, מידי שנה 1000 פושעים מבני איטליה ובכך לצעוד
לעבר הפתרון הסופי של בעיית העבריינות. לבני צרפת הוא הציע להעלות
לגרום, בכל שנה, 250 עבריינים.

כנגד אלו, יצאה תנועת ה- Defense Sociale. תנועה זו,
שהינה יורשתה האידיאלוגיה של התנועה הפוזיטיביסטיה, התריעה על
שכחת האדם העובר מאחורי מעשה העבירה. הדאגה היתירה לחברה, מנעה
לראות את העברין בארם ולכן ההתייחסות אליו היתה כאל טפל.
תנועה זו דגלה במתן טיפול לעברין במקום להענישו. לדודה, העברין
מוגבל במבנהו הפיזי או הסביבתי, ולכן, רק הטיפול יהיה למועיל לו,
בהנחה לטיפול שנותנים לחולה. במאמר פוסגר, בדאי להזכיר כאן את
Protagoras היווני, שעוד באותם ימים קדומים, השכיל לראות את
העברין בחולה, ולכן הציע להעניק לעבריינים טיפול כפי שמעניקים טיפול
לאדם חולה.

גישה זו, מוצאת לעצמה חסידים לא מעטים.

יודעי דת ודין מסויימים באיטליה, יצאו למלחמה נגד עונש המוות
בפרט ונגד העונש בכלל. הם סיכמו את תפקידו של בית המשפט כדלקמן:

(א) תפקיד בית המשפט לבחון את העוולה שנעשה ולקבוע מי עשה
אוהה.

(ב) אין להטיל עונש מאסר קצוב על העברין היות ואי אפשר לדעת
כמה זמן ידרש עד שאפשר יהיה לרפא אותו.

(ג) העברין יצא לחופשי אך ורק אחרי שקיבל טיפול שהחזירו אל
הבריאות הנפשית.

(ד) אין לתת עונש אקזילנטי לשני עבריינים שעשו אותה העבירה.
יש להתאים את תקופת המאסר לתקופת הטיפול שהידרש לעברין.

(ה) הינתן הזכות לעצור עברין כפוטנציה אף אם לא ביצע כל פשע.

האלמנט השיקומי החל לחדור לתודעה קובעי מדיניות הענישה.
בעונש בלבד, אין כוונה למנוע עבריינות. בבדאזיל¹⁹ חודש עונש המוות
לאחרונה, נגד טרוריסטים ובכל זאת, לא פסק הטרור. לאחר שהוא חודש
נחטף על ידי הטרוריסטים, שגרירות של שווייץ ובזמן החטיפה, גופא, נרד
איש משטרה למוות.

בסאן פאולו, בוצעו מעשי שוד, שעלו בקרבנות אדם, ע"י אותם פוריסטים שהיו צריכים וכסף כדי לממן פעולותיהם. רצח עקב אידיאו-
 Crime Passionnel – רצח מסוג ה-
 עונש כלשהו יכול להרחיע מביצועם.

מטרת העונש היא למנוע הישנותה של התופעה ואם הוא לא משיג
 הרי שאין לו ערך.

עונש המוות בארצות חבל (24)

<u>המדינה</u>	<u>עונש המזוה</u>
גרמניה	בוטל
אנגליה	"
אוסטרליה	"
דנמרק	"
לוקסמבורג	"
ליכטנשטיין	"
מונקו	"
נורבגיה	"
הולנד	"
פורטוגל	"
שבדיה	"
שוויצריה	"
צרפת	בתוקף
ספרד	כתוקף
יוון	כתוקף
טורקיה	כתוקף
קנדה	כתוקף
ארה"ב	כתוקף ב-42 מדינות
אמריקה הלטינית	בוטל
חוץ מאשר:	
גואטמלה	כתוקף
הונדורס	"
סלברדור	"
קובה	"
4 ארצות מכסיקו	"
רוסיה	"

(24) Charpentier et Naut, "Pour où contre la peine de mort" (1970)

בכל הארצות שבהן בוטל עונש המוות, זה רק בתחום האזרחי, אך שריר וקיים בתחום העבירות נגר בטחון המדינה.

א ר ה " ב

עונש המוות בארה"ב, חל על 17 עבירות, זאת עד לשנת 1861. החל משנת 1861 ירד מספר העבירות עליהן יכלו לפסוק עונש מוות והועמד על 4 בלבד.

חלק מהארצות בארה"ב החלו בשנה 1847 לבטל בתחומן את עונש המוות.

4 מדינות בארה"ב ביטלוהו.	1847-1876
המדינה החמישית הצטרפה למבטלות אותו.	1907
המדינה השישית הצטרפה למבטלות אותו.	1911
נוספו עוד שבע מדינות למבטלות אותו.	1918-1913
מדינת הצטרפה למבטלות אותו.	1958
הצטרפו	1957

במישיגין בוטל עונש המוות, אך הכעייה חזרה שם לדיון 25 פעמים²⁵⁾ מספר העבירות, הבחייבות בעונש המוות, במדינותיה השונות של ארה"ב הוא כדלקמן:

<u>מספר המדינות</u>	<u>מספר העבירות עליהן חל עונש המוות</u>
14	1
8	2
9	6

עונש המוות, באותן מדינות שהוא כחוקף, אינו אוכליגטורי, כי אם פקולטיבי (הענין שברשות).

רק במדינה Vermont עונש המוות הוא אוכליגטורי. ברוב המדינות בארה"ב, נהוג דירוג בעונש על רצח. מבדילים בין רצח שהוא בדרגה א' - לאכזר, רצח ככוון וכחושב כראש, לבין רצח בדרגה ב', לאכזר, רצח שבוצע תחת לחץ ועקב מסיבות ביוחרות.

(25) 17, שב עכ' 279.

בארה"ב, פיו הדבריב כיום המ:

17 מדינות מענישות במוות על רצח ועל אונס

16 מדינות מענישות במוות על בגידה

9 מדינות מענישות במוות גם על הצחה (אך העונש כמעט שאינו מוצא אל הפועל)

30 מדינות מענישות במוות אך מתירות לחבר המושבעים להמיר את עונש המוות במאסר עולם.

8 מדינות ביטלו את עונש המוות, אך שתיים מהן שומרות על הזכות להסילו על אסיר שביצע רצח.

ההוצאות להורג, בארה"ב, פחתו מאוד, הודות לחנינה הניתנת ליוונים או שהם זוכים בחמרת עונשם במאסר עולם.

אם מוציאים להורג, הרי עושים זאת ללא עינויים ולא בפומבי.

ככ"ז, יצויין כי הלך מהמדינות שבעבר ביטלו את עונש המוות חזרו בהן וחידשוהו.

בין תשע המדינות שחזרו בהן, נמצאת גם מדינת Kansas שחידשה את עונש המוות בתחומיה, אחרי 45 שנה בהן הוא לא היה בתוקפו בחוקיה (24).

ברוסיה

ממשלתו של Kerensky ביטלה את עונש המוות בשנת 1917, אך הביטול לא עמד בתוקפו אלא שנה אחת בלבד וכשנת 1918 הוא חודש.

העונש הקפיטלי שוב בוטל ב-26 במאי 1947, אך עם התחזק "המלחמה הקרה" בוטל החוק ומחודש פברואר 1950 הוא שוב פועל.

גנרד

עונש המוות בוטל עם עלות השלטון הרפובליקני (1932), אך הביטול לא עמד בתוקפו אלא שנהייב. אותו שלטון חידש אותו בשנת 1934.

באיטליה

עונש המוות בוטל, אך שב וחודש בשנת 1930 עם עלות השלטון הפשיסטי.

עכ נפול השלטון הפשיסטי בוטל עונש המוות באיטליה.

בצרפת

כיום עונש המוות בצרפת הינו בתוקף. אחרי הכיבוש הגרמני, עם נסיגת כוחותיהם, רבות היו ההוצאות להורג.

מאוחר יותר, נהגו ביחר מתינוה. כיום, גם כאשר פוסקים בחי המשפט עתש כוות. ההוצאות להורג בפועל, הינן כעטוה. פני הדברים (24) בין השנים 1950-1955 הם כדלקמן:

<u>השנה</u>	<u>פסקי דין מוות</u>	<u>ההוצאות להורג</u>
1950	50	12
1952	26	16
1953	8	2
1954	8	0
1955	5	2

בשוויצריה

הויכוחים "בער ונגד" עונש המוות נמשכו שנים רבות עד אשר הוחלט לבטל את עונש המוות. בתוקף משנת 1952.

בבראזיל

בשנת 1889 בוטל בבראזיל עונש המוות, עוד לפני ההכרזה על תקומת הרפובליקה. בשנת 1969 שב ואושר חידושו של עונש המוות, אך הוגבל למעשי טרור אשר גורמים לכותו של אדם. בשנת (1971) הוטל, בהתאם לחוק זה עונש מוות על טרוריסט, שהיה מעורב כנסיון הנפל לחסוף את הקונסול האמריקני בריפוסה. בדרך לתחנת המשטרה, שלף

הטרוריסט אקדח מוסתר, והרג את סמל חיל התעופה שליווה אותו.
הטרוריסט נתפס ונפסק לו עונש מוות. אם יוצא להורג, יהיה זה המקרה
הראשון מזה 82 שנה (1889-1971), מאז כוסל עונש המוות כבראזיל(19).

עתש המוות בישראל

בארצנו כוסל עונש המוות בשנת תשי"ד ונותר בעינו במקרים
הבאים:

(א) עבירות האמורות בחוק לעשייה דין בנאצים ובעוזריהם (26) (תש"י-
1950; נתקבל בכנסת ב-1.8.1950).

(ב) על בגידה.

חוק לחיקון דיני עונשין (בסחון המדינה - תשי"ז 1957) ושבתקנות
ההגנה (שעת חירוב 1945) ושבחוק השיפוט הצבאי (תשט"ו - 1955).

החוק לעשייה דין בנאצים ובעוזריהם - תש"י - 1950 - מקורה
מספר 64 אומר:

(א) אדם שעבר עבירה אחת מאלה:

(1) בחקופת השלטון הנאצי כארץ עויינת עשה מעשה שהוא בגדר
פשע כלפי העם היהודי.

(2) בחקופת השלטון הנאצי כארץ עויינת, עשה מעשה שהוא
בגדר פשע כלפי האנושות.

(3) כנ"ל... בגדר פשע מלחמה.

דינו מיתה

(ב) פשע כלפי העם היהודי פרושו:

(1) הריגת יהודים

(2) גרימת נזק חמור ליהודים כגוף או כנפש.

(3) העמדה יהודים בתנאי חיים שיש בהם כדי להביא להשמדתם
הגופנית

---

(26) תש"י 1950, נתקבל בכנסת ב-1.8.1950.

- (4) קביעת אמצעים שכוונתם למנוע את הילודה בקרב יהודים.
- (5) העברת ילדים יהודים לקיבוץ לאומי או דתי אחר בדרך של כפייה.
- (6) השמדה או חילול של נכסים, ערכים דתיים או תרבותיים של יהודים.
- (7) הסתה לשנאת יהודים.

החוק לחיקון דיני עונשין (בטחון המדינה) תשי"ז 1957-בגידה אומר:

- (1) פגיעה בריבונות המדינה או בשלמותה, לאמור, עשה בכוונה לפגוע בריבונותה או גרם במעשהו יששטח כלשהוא יצא מריבונותה. - דינו מיתה או מאסר עולם.
- (2) מי שעשה בכוונה להביא לידי פעולה צבאית נגד ישראל, דינו מאסר 15 שנה, אך אם התכוון לסייע לאוייב דינו מיתה או מאסר עולם.
- (3) סייע לאוייב, להכרה מטירה ידיעה בכוונה שתגיע לאוייב, אף אם לא התנהלה אז מלחמה, דינו מיתה או מאסר עולם.

מהאמור לעיל, אנו מוצאים, כי העבירה העקרית שעלולה לנרוד עמה בארצנו עונש מוות, היא הבגידה. אין החוק מתיר את הטלת העונש הקפיטלי, אלא אם כן העבירה הנ"ל, כוצעה כאשר מתנהלות פעולות איבה צבאיות בין ישראל לבין אותה מדינה. עונש המוות, על אותה עבירה בגידה, אינו עוד אובליגטורי, כפי שהיה בעבר על מקרי הרצח, אלא נתון לשיקול דעתו של בית המשפט.

עונש המוות נותר אובליגטורי אך ורק לגבי הנאצים ובשמירי העמיק.

יתכן, ודין מוות יוטל בעתיד גם על פשעי חטיפה ורצח כנגד ישראלים בחו"ל.

השופט העליון, לשעבר, ה"כ בנימין הלוי, הגיש הצעת חוק הקובעת, כי כל הרוצח אדם שנחטף, אחת דינו יהיה למיתה.

את הצעת החוק הגיש ח"כ הלוי כתיקון לחוק הפלילי והיא מתייחסה לעבירות חטיפה ורצח. לפי הצעת החוק, תהיה תחולתה רטרואקטיבית מיום ה-18 במאי 1971, הוא היום שבו נחטף וכהמשך אף נרצח, הקונסול אלרוב הי"ד, בקושטא.

אם הצעת חוק זו תאושר, יורחב שדה תחולתו של העונש הקפיטלי.

אחרית דבר

מאתורי הפשע מסתתר האדם, אליו צריכות להיות נשואות עינינו. ביקריה, בלקנסון, רומילי ואחרים הבינו זאת. הם תפסו שאין ערך לעונש אם הוא לא גורם להיעלמה של העבירה. מטרת העונש היא להביא לכיטולו של אותו פשע.

אסור לתת לרגש הנקמה לשלוט בנו. עלינו להתגבר על היצר החייתי של השבת גמול, כי אין בזאת כדי לקדם אל המטרה של חברה ללא פשע.

לעולם אין זה צודק לפגוע באדם כאותה המידה שבה הוא פגע בנו, נן לימדונו קדמונים. (אפלטון וסוקרטס).

הפנולוגיה שואפת למצוא דרך (או דרכים) שתחזיר את הפושע לחברה. אסור לחברה להשיב לעבריו בנשק שהוא אחז במלחמתו נגדה.

נשק ההרס אם יהיה דו-סיטרי (עבריו ← חברה) רק ירבה חורבן ולא יוסיף ברכה. דרושה התעלות מצידה של החברה, כדי שתוכל להעלות את העבריו מעולם ההרסנות בה הוא נתון. יש לעיתים בדבריו של Camus (27) שהאינסטינקט להרס גובר בנפשו של העבריו על האינסטינקט של השמירה העצמית (Conservation).

קורה שהעבריו אינו חפץ דוקא ברצח עצמו, אלא באסון המלווה אותו וכאשר שאיפה האסון גוברת ושולטה עליו, אין הפרספקטיבה של עונש המוות יכולה לעצור בעדו. להיפך, היא אף מגבירה ומוסיפה לסיחורו בו הוא נתון. הוא הורג כדי למות בצורה מיוחדת.

אין בעונש המוות, כדי להוות יורם הרתעתי. עונש המוות אינו נפתח את אלו שהחליטו לחרוג ובודאי לא את הרוצחים העושים את המעשה עקב דחף שאינו בר-כיבוש. הפחד מהמוות, חל על בעלי תמותה זנילים. הרוצח השכיח, אינו פועל על סכך חישוב רציונאלי מראש. הוא טועל תחת לחץ רגשותיו, ולכן, כל עונש לא יכול להוות עבורו גורם זיהויו.

בין השנים 1951-1953, עלו מקרי הרצח באנגליה כ- 9%.

אנגליה המודאגת, בתורה אחרי הגורמים לתופעה, פנתה בשאילתא למכשולוהיהן של מדינות שונות וביקשה לברר, אם כיטול עונש המוות גרם גם אצלן לעלייה בקרי הרצח.

(27) Camus. 'Reflexions sur la guillotine' (1956).

אה החשובות ניתן לסכם כדלקמן:

<u>המדינה</u>	<u>התשובה</u>
בלגיה	ביטול עונש המוות לא גרם לעליית מקרי הרצח.
הולנד	כנ"ל
נורבגיה	כנ"ל
שבדיה	כנ"ל ולא עוד אלא שניכרת ירידה במספר מקרי הרצח.
שוויצריה	כנ"ל
גרמניה	כנ"ל
ארה"ב	פרופ' סלין המפורסם, השיב כי בהחאם למחקר שערך לא מצא הבדלים מהותיים בין מספר מקרי הרצח במדינות ארה"ב בהן קיים עונש המוות לבין אלו שביטלוהו.

פרופ' סלין ציין בהזרמנות אחרת⁽²⁸⁾, כי בשש המדינות בהן בוטל עונש המוות, מקרי הרצח נשארו כאותה שכיחות. מכל האמור ברור שאין כעונש המוות כדי להוות גורם מרחיע. אם נעיין בסטאטיסטיקה של פסקי דין בעבירות קפיטליות בבלגיה, תחזק עוד יותר מסקנתנו זו. בבלגיה נמצא, כי המספר הממוצע של פסקי דין בעבירות קפיטליות, מעולם לא היה גדול יותר מאשר בזמן בו היה עונש המוות בתוקף.

נראה, כי ניתן להחדיר אה יחס הכבוד לאדם ולחיוו וככך להמעט אה מקרי הרצח דוקא ע"י ביטולו של עונש המוות.

כאיטליה הפשיסטית⁽²⁹⁾ עלה טיעון אחר שבא להצדיק את עונש המוות.

---

(28) Thosten Sellin: "Revue de science criminelle et de droit penal compare" Sirey-Tome XII 1957.

(29) הפרקליט, כרך 9, עמ' 35 ואילך.

ד"ר כינגלי האיטלקי הביע זאת באומרו "מה התועלת שתחם בהיש-
ארתו של אדם שרצח בחיים... ישנם בני אדם, אשר אין בהם כל ניצוץ
של טוב. אנשים כאלה יש לחסל".

נדמה, כי החשובה לטיעון כזה, נמצאת בדבריו של סטרלנר "אם
כך הרי שיש לחסל גם את תולי הרוח" ושמה... נוסף ונרחיק לכת...
ונחסל... את כל אלו שאתם מביאים תועלת לחברה... ובמהשך גם את
אלו... שאינם חושבים כמונו...

נוסף לחוסר התועלת הקיים בעונש המוות כגורם מרתיע, יכול הוא
להיות מוטל על נקיי כפיים. אמנם עיוותי דין בימינו מעטים הם ובכ"ז
קיימים, ולעיוות דין כזה, אין תקנה. משהועלה הנשפט לגרדום אין דרך
חזרה.

בורשרד רשם 65 מקרים של עיוותי דין וביניהם 29 הרשעות על
רצח(30). קצין ההגנה, מאיר טוביאנסקי ז"ל, נאשם בשנת תש"ח (1948)
בבנידה לאומית ונהרג על פי הוראת בית דין צבאי ישראלי. אח"כ הוברר,
עפ"י חקירה חוזרת כי היה האיש חף מפשע.

קצין יהודי זה, הגן על מולדתו ונשפט למוות. נשפך דם נקי
והמעוות לא יוכל לתקון.

חברה הרוצה באושרה, צריכה להוריד את רגש השנאה עד למינימום.
עונשים חמורים גוררים משקע של שנאה המכניס למעגל קסמים.

חברה המעריכה חיי אדם, אינה צריכה לקחתם על מזבח ערכיה.

חברה שפניה לעתיד צריכה לשאוף למות העונש ולא לעונש המוות.
